

Ю.В. Журик*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ У ГОСПОДАРЬКОМУ ТА ЦИВІЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Важливим кроком вперед у правовому регулюванні суспільних відносин стало прийняття Господарського кодексу України (далі — ГК України)¹ та нового Цивільного кодексу України. Але прийняття нового нормативного акту не завжди означає те, що він повністю усуває певні проблеми, навпаки, він може їх створити.

Стосовно прийнятого Господарського кодексу України то, на нашу думку, немає потреби піднімати питання про доцільність, своєчасність або необхідність цього нормативного акту. Юридичний факт прийняття відбувся, і причому вперше в історії України! А тому завданням юристів як практиків так і теоретиків, ми бачимо в усуненні недоліків цього нормативного акту. Причому це стосується і Цивільного кодексу України² (далі — ЦК України), який, незважаючи на свою “масштабність”, теж не є ідеальним.

На сьогодні серед вчених-юристів, цивілістів та господарників постійно виникають спори, назрівають навіть конфлікти щодо доцільності чи недоцільності, потрібності чи непотрібності ГК України. Тому ми не вказуємо конкретно авторів, які піднімали у своїх публікаціях ці спірні питання, можливо з мотивів етичності. Автори висловили виключно свої міркування та свою позицію з ряду колізійних аспектів сучасного законодавства України.

Як відомо, критерієм істини є практика. Практика одразу виявляє недоліки, прогалини та інші негаразди. Тому, на нашу думку, важливим є аналіз та врахування правозастосовчої діяльності юристів-практиків, тих, які щоденно застосовують норми права і практично бачать їх доцільність та ефективність. Їх зауваження, вказівки, можуть і повинні слугувати орієнтиром для діяльності нормотворчих органів.

Метою даної роботи є акцентування уваги на існуючих недоліках чинного законодавства України. Ми зосередимо увагу лише на декількох моментах нормативного регулювання суспільних відносин, які викликають багато запитань при практичному застосуванні норм права.

Багато питань може викликати ст. 2 ГК України, у якій перераховані учасники відносин у сфері господарювання. Серед таких стаття вказує на “споживачів”: “Учасниками відносин у сфері господарювання є суб’єкти господарювання, **споживачі**, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації, які виступають засновниками суб’єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності”.

Але ж споживачі — це як юридичні особи, так і фізичні особи, що ніяк не вписується у логіку та розуміння сфери господарських відносин, а лише приводить до неясності між цивільними та господарськими відносинами.

Ми погоджуємося з позицією авторів науково-практичного коментарю до ГК України, які вважають, що законодавець під **споживачами**-учасниками відносин у сфері господарювання мав на увазі **юридичних осіб**, організації, які споживають результати господарської діяльності незалежно від того, чи є вони господарюючими, а чи не господарюючими суб’єктами (споживачі енергії,

© Журик Ю.В., 2007

* доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Хмельницького університету управління та права, кандидат юридичних наук, доцент

¹ Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. // ОВУ. — 2003. — № 11. — Ст. 462.

² Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // ОВУ. — 2003. — № 11. — Ст. 463.

природного газу тощо). Відповідно до цього не є учасниками відносин у сфері господарювання споживачі — фізичні особи, права яких визначені окремим законодавством³. На нашу думку, цю прогалину необхідно негайно виправити.

Звернемо увагу і на те, що з поля зору законодавця випала конкретика у статусі промислово-фінансових груп (ПФГ). Так, відповідно до ст. 55 ГК України суб'єктами господарювання є: “господарські організації — **юридичні особи**, створені відповідно до ЦК України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до цього Кодексу, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку” (ст. 55).

Але промислово-фінансові групи не є юридичними особами та не реєструються в установленому законом порядку (це прямо зазначено у ч. 4 ст. 125 ГК України).

Можна було б припустити, що промислово-фінансові групи відносяться до учасників відносин у сфері господарювання, але серед таких вони не зазначаються (ст. 2 ГК України)! Виходить, що промислово-фінансові групи (ПФГ) не є учасниками відносин у сфері господарювання, не є суб'єктами господарювання, взагалі — “*випали*” зі сфери господарських відносин.

Тепер проаналізуємо законодавчо закріплене поняття та види підприємств. Так, ГК України у ст. 63 встановлює *види та організаційні форми* підприємств. Перше запитання, яке може виникнути, це в чому ж різниця між «*видом*» та «*організаційною формою*» — ці поняття законодавець намагався розмежувати, але збрив це зовсім невдало.

На нашу думку, організаційні форми і види — це синонімічні поняття. До речі, визначення організаційної форми, а точніше організаційно-правової форми існує як нормативно визначене: “*Організаційно-правова форма — це розмежування суб'єктів господарювання в залежності від їх структурної будови, господарської діяльності та форми власності*”⁴.

Ст. 63 ГК України вказує, що залежно від способу утворення (заснування) та формування статутного фонду в Україні діють підприємства *унітарні та корпоративні*.

Унітарне підприємство створюється *одним засновником*, який виділяє необхідне для того майно, формує відповідно до закону статутний фонд, не поділений на частки (паї), затверджує статут, розподіляє доходи безпосередньо або через керівника, який ним призначається, керує підприємством і формує його трудовий колектив на засадах трудового найму, вирішує питання реорганізації та ліквідації підприємства. Унітарними є підприємства державні, комунальні, підприємства, засновані на власності об'єднання громадян, релігійної організації або на *приватній власності засновника* (п. 4 ст. 63 ГК України).

Якщо унітарне підприємство створюється *одним засновником*, і як різновидом його є підприємство приватної власності, то як тоді розуміти положення п. 1 ст. 113 ГК України, яка вказує, що “*Приватним підприємством визнається підприємство, що діє на основі приватної власності одного або кількох громадян, іноземців, осіб без громадянства та його (їх) праці чи з використанням найменшої праці*” (п. 1 ст. 113 ГК України)?

Виходить, що приватне підприємство може бути і унітарним, і корпоративним, в залежності від складу учасників?

Корпоративне підприємство утворюється, як правило, *двома або більше засновниками* за їх спільним рішенням (договором), діє на основі об'єднання майна та/або підприємницької чи трудової діяльності засновників (учасників), їх спільного управління справами, на основі корпоративних прав, у тому числі через органи, що ними створюються, участі засновників (учасників) у розподілі доходів та ризиків підприємства.

³ Науково-практичний коментар до Господарського кодексу України / За заг. ред. В. К. Мамутова. — К.: Юрінком Інтер, 2004. — С. 10-11.

⁴ Класифікація організаційно-правової форми господарювання: Наказ Держстандарту України 22.11.1994 р. (втратив чинність) // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. — 2001. — № 2.

Корпоративними є кооперативні підприємства, підприємства, що створюються у формі *господарського товариства*, а також інші підприємства, в тому числі засновані на приватній власності двох або більше осіб (п. 4 ст. 63 ГК України).

Знову ж таки, зауваження подібного типу. Якщо до корпоративних підприємств відносяться господарські товариства, то як розуміти положення п. 2 ст. 114 ЦК України, що *“Господарське товариство, крім повного і командитного товариств, може бути створене однією особою, яка стає його єдиним учасником”*?

Виходить, що товариство може бути і унітарного типу. Тоді яке ж воно *“товариство”*? ГК України у ст. 79 зазначає, що *“У випадках, передбачених цим Кодексом, господарське товариство може діяти у складі одного учасника”*. Але таких випадків у ГК України немає!

Деякі слів стосовно строку позовної давності у договорах перевезення. Так, згідно з ЦК України *“до вимог, що впливають із договору перевезення вантажу, пошти, застосовується позовна давність в один рік з моменту, що визначається відповідно до транспортних кодексів (статутів)”* (ч. 3 ст. 925 ЦК України), у свою чергу ГК України, врегульовуючи порядок вирішення спорів щодо перевезень, встановлює, що *“для пред’явлення перевізником до вантажовідправників та вантажоодержувачів позовів, що впливають з перевезення, встановлюється шестимісячний строк”* (ч. 5 ст. 315 ГК України).

У правозастосовній діяльності юристів виникає логічне запитання: яким нормативним актом керуватися? Адже відносини між юридичними особами регулюються ЦК України (ст. 2), у свою чергу ГК України є спеціальним нормативним актом щодо регулювання відносин між юридичними особами суб’єктами-господарювання.

На жаль, однозначної відповіді у даному випадку дати не можна. Можливим є лише вказати, що якщо у відносинах перевезення бере участь фізична особа, то необхідно застосовувати норми Цивільного кодексу України, хоч це і так очевидно, а якщо сторонами є юридичні особи, то застосовуються норми ГК України. Виникає питання: для чого таке складне домислювання норм права, які навпаки повинні вносити ясність і чіткість у врегулюванні певних відносин?

Наступний момент стосується недосконалої юридичної техніки при нормативному регулюванні відносин матеріально-технічного постачання та купівлі-продажу у ГК України. Так, відповідно до ст. 264 ГК України: *“Матеріально-технічне постачання та збут продукції виробничо-технічного призначення і виробів народного споживання як власного виробництва, так і придбаних у інших суб’єктів господарювання здійснюються суб’єктами господарювання шляхом поставки, а у випадках, передбачених цим Кодексом, також на основі договорів купівлі-продажу”* (ч. 1 ст. 264).

Але у Господарському кодексі України нормативно *не врегульовані відносини купівлі-продажу* між суб’єктами господарювання. Виходить, що суб’єкти господарювання можуть укладати між собою виключно правочини *“матеріально-технічного постачання та збуту”*. Крім того, зазначимо, що термін *“збут”*, крім назви ст. 264 ГК України, більше ніде не застосовується. А тому, що саме визначається цим терміном, як регулюються відносини збуту, залишається незрозумілим.

Вважаємо, що необхідно на законодавчому рівні усунути вказані недоліки, що безумовно полегшить правозастосовчу діяльність як суб’єктів господарювання, так і юристів при практичному регулюванні конкретних господарських відносин.

Зокрема, у ст. 2 ГК України додати *“юридичні особи”*, до слова *“споживачі”* — *“споживачі — юридичні особи”*) та включити промислово-фінансові групи (ПФГ) до учасників відносин у сфері господарювання. Інших конкретних рекомендацій та нових редакцій статей ми не наводимо, вважаючи, що з огляду на вищевикладений матеріал це зробити неважко.

*Стаття рекомендована до друку кафедрою цивільно-правових дисциплін
Хмельницького університету управління та права
(протокол № 10 від 3 травня 2007 року)*